

Seneca – Epistula morales ad Lucilium – 116

Vertaling van Ben Bijnsdorp

De vertaling van Bijnsdorp¹ is geen werkvertaling. Als je in verwarring raakt, gebruik dan de vertaling zoals je die in de les krijgt.

4.a – pagina 163

1	Utrum satius sit modicos habere adfectus an nullos saepe quaesitum est. Nostri illos expellunt, Peripatetici temperant.		Of het beter is matige emoties te hebben of helemaal geen, naar het antwoord daarop is al vaak gezocht. Wij (Stoici) bestrijden ze, de Peripatetici matigen ze.
	Utrum satius ^{predn} sit ^{coni pr act} modicos* habere ^{inf} adfectus ^{4p m} • an nullos*	BIJZIN	vooropgeplaatste lijdendvoorwerpzin; de bijzin is een afhankelijke vraag met twee delen (of ...of ...)
	saepe quaesitum est ^{indi pr act pv} .	HOOFDZIN	aanvullingsinfinitivus met adfectus als object
	Nostri ^{1p ond} illos ^{4p m} expellunt ^{indi pr act} ,	HOOFDZIN 1	onzijdig omdat de bijzin als onzijdig geldt
	Peripatetici ^{2nd} temperant ^{indi pr act} .	HOOFDZIN 2	slaat terug op adfectus
			beide hoofdzinnen zijn zonder voegwoord verbonden (asyndeton)
	Ego non video quomodo salubris esse aut utilis possit ulla mediocritas morbi. Noli timere: nihil eorum quae tibi non vis negari, eripio.		Ik voor mij zie niet in hoe matiging van een ziekte heilzaam of nuttig zou kunnen zijn. Wees maar niet bang, ik wil je niets afpakken van datgene wat je je niet wilt ontzeggen.
	Ego non video ^{indi pr act}	HOOFDZIN	afhankelijke vraag
	quomodo salubris ^{predn} esse ^{inf} aut utilis ^{predn} possit ^{coni pr act} (ulla* mediocritas ^{2nd} • morbi ^{2s}).	BIJZIN	coniuunctivus vanwege de afhankelijke vraag
	Noli ^{iimp} timere ^{inf} .	HOOFDZIN	aanvullingsinfinitivus
	nihil ^{4s n lijd} eorum ^{2p}	HOOFDZIN	letterlijk: <i>wil niet vrezen!</i>
	quae ^{4p n ACI} tibi ^{3s} non vis ^{indi pr act} negari ^{inf pas ACI}	HOOFDZIN	<i>van die (zaken)</i>
	eripio ^{indi pr act} .	BIJZIN	betrekkelijke bijzin
		HOOFDZIN VERVOLG	dativus vanwege negari, <i>ontzeggen aan</i>
			accusativus; antecedent is eorum
	Facilem me indulgentemque praebebo rebus ad quas tendis et quas aut necessarias vitae aut utiles aut iucundas putas: detraham vitium.		Ik zal me welwillend en inschikkelijk opstellen tegenover wat je nastreeft en wat je ofwel noodzakelijk acht om te leven of nuttig of aangenaam: ondeugd wil ik uitroeien.
	Facilem ^{4s} me ^{4s} indulgentem ^{4s} que praebebo ^{indi fut act} rebus ^{3p}	HOOFDZIN	predicatieve accusativus; in het Nederlands worden dat bijwoorden
	ad quas ^{4p f} tendis ^{indi pr act}	me praebebo	< se praebere +dat: <i>zich betonen aan/in</i>
	et	BIJZIN 1	betrekkelijke bijzin
	quas ^{4p f lijd} aut necessarias ^{4p} vitae ^{3s} aut utiles ^{4p} aut iucundas ^{4p} putas ^{indi pr act} .	tendis	< tendo (tendere), hier (met ad): <i>zich toeleggen op</i>
		HOOFDZIN 2	vooropgeplaatste betrekkelijke bijzin bij hoofdzin 2
		BIJZIN 2	antecedent is nog steeds rebus
		quas	dativus vanwege necessarius (<i>nodig voor</i>)
		vitae	< puto (putare), met een dubbele accusativus: <i>iets beschouwen als</i>
		putas	polysyndeton
	detraham ^{indi fut act} vitium ^{4s} .	aut ... aut ... aut ...	<i>fout, ondeugd</i>
		HOOFDZIN 2 VERVOLG	
		vitium	

¹ bron: <https://www.koxkollum.nl/Bijnsdorp/SenecaStart.html>

Nam cum tibi cupere interdixero, velle permittam, ut eadem illa intrepidus facias et certiore consilio, ut voluptates ipsas magis sentias: quidni ad te magis perventurae sint si illis imperabis quam si servias?	Want terwijl ik je verbied te begeren, zal ik je toestaan te willen, zodat je dezelfde dingen zonder onrust kunt doen en je weloverwogen de eigenlijke genoegens proeft. Die vallen jou immers meer ten deel als je hun meester bent dan hun slaaf.
Nam cum ^{VW} tibi^{3s} ^{mew} cupere^{inf} interdixero^{fex}, velle^{inf} permittam^{fut}, ut eadem[•] illa^{4p} ^{• lijd} intrepidus^{1s} facias^{coni} et certiore[•] consilio^{5s} [•], ut voluptates^{4p} ^{f • lijd} ipsas[•] magis sentias^{coni}: quidni ad te^{4s} magis perventurae^{pfa 1p} sint^{coni} si illis^{3p} imperabis^{fut} quam si servias^{coni}?	BIJZIN tibi cupere interdixero HOOFDZIN velle cupere interdixero, velle permittam BIJZIN 1 intrepidus certiore consilio BIJZIN 2 HOOFDZIN quidni perventurae [sint] sint BIJZIN "ALS" 1 illis BIJZIN "ALS" 2 servias bijwoordelijke bijzin met cum en een indicativus (<i>wanneer</i>) dativus vanwege interdixero: <i>verbieden aan</i> aanvullingsinfinitivus; de infinitivus fungeert als lijdend voorwerp² <i>ik zal hebben verboden/ontzegd</i> aanvullingsinfinitivus als lijdend voorwerp parallelisme (a) cupere (b) interdixero, (a) velle (b) permittam eerste consecutieve bijwoordelijke bijzin met ut en een coniunctivus (<i>zodat</i>) predicatief comparativus: <i>zekerder</i> ablativus instrumenti (<i>met</i>) tweede consecutieve bijwoordelijke bijzin met ut en een coniunctivus (<i>zodat</i>) voorwaardelijke zin in de vorm van een directe vraag en twee voorwaarden (het als-deel) in de vorm van een vergelijking (si ... quam si ...) <i>waarom niet</i>; quidni regeert een coniunctivus pfa: "zij zijn zullende te bereiken" = zij zullen bereiken de coniunctivus niet vertalen (want deze wordt grammaticaal afgedwongen door quidni)³ deze voorwaarde heeft een indicativus en dat geeft aan dat de voorwaarde "reëel"; dit quidni...si deel is een realis van de toekomst: als je je emoties beheerst, dan krijg je gewoon meer genoegens dativus vanwege imperabis; letterlijk: <i>jij zult [hen] gebieden</i> tweede voorwaarde met quam si, <i>dan als</i>; dit deel is hypothetisch; quam si regeert een coniunctivus coniunctivus vanwege quam si Het hypothetische karakter kan je met <i>zou</i> vertalen, maar het is gebruikelijke dat niet te doen. Het idee is dat deze voorwaarde niet waarheid zal worden.

² Zie Kr § 3.2.3 over drieplaatsige werkwoorden. "Ik verbied jou te begeren": verbied=predicaat, ik=onderwerp=eerste argument, jou=indirect object=tweede argument, te begeren=lijdend voorwerp=derde argument

³ Graver vertaalt de coniunctivus wel en dan als een potentialis: "Why shouldn't pleasures come your way even more easily if you are their master rather than their slave?"

2	'Sed naturale est' inquis 'ut desiderio amici torquear: da ius lacrimis tam iuste cadentibus.		'Maar het is toch natuurlijk', hoor ik je zeggen, 'dat ik het gemis van een vriend als een kwelling beleef? Laat tranen die zo terecht opkomen in hun recht.
	[...] inquis ^{indi pr act} [...]	HOOFDZIN	De grammaticale hoofdzin is het enkele woord inquis.
	'Sed naturale ^{1s n predn} est ^{indi pr act} [...]	HOOFDZIN DR	De directe rede fungeert als lijdendvoorwerpszin.
	ut desiderio ^{5s} amici ^{2s} torquear ^{coni pas} :	BIJZIN	zin als directe rede
		desiderio	consecutieve bijwoordelijke bijzin die als onderwerp van de hoofdzin (naturale est) fungeert ⁴
		amici	ablativus causae
	da ^{imp} ius ^{4s n lijd} lacrimis ^{3p} • tam iuste cadentibus ^{ppa} •.	HOOFDZIN DR	genitivus objectivus
		ius dare +dat	het recht geven op = het recht erkennen van
		lacrimis	dativus finalis (tot, op)
		tam iuste	bij cadentibus
	Naturale est opinionibus hominum tangi et adversis contristari: quare mihi non permittas hunc tam honestum malae opinionis metum?		Het is toch natuurlijk om geraakt te worden door de meningen in je omgeving en te treuren bij tegenslagen: waarom sta je mij die zo eervolle vrees voor een slechte reputatie niet toe?
	Naturale ^{1s n predn} est opinionibus ^{5p} hominum ^{2p} tangi ^{inf pas} et adversis ^{5p} contristari ^{inf pas} :	HOOFDZIN DR	Vervolg van de directe rede
		tangi	passieve infinitivus; fungeert als het onderwerp van est
		opinionibus	ablativus causae
		adversis	denk er opinionibus bij
		contrisatri	treurig gestemd te worden = treurig worden
	quare mihi ^{3s mew} non permittas ^{coni pr act} hunc • tam (honestum • malae •• opinionis ^{2s f} •• metum ^{4s m lijd} ?)	HOOFDZIN DR	een directe vraag
		permittas	coniunctivus in een hoofdzin; potentialis (kan, zou)
		honestum / malae	twee woorden met tegengestelde begrippen (eervol <> slecht> die dicht bij elkaar staan (antithese))
		metum	< metus, -us, vrees
	Nullum est vitium sine patrocino; nulli non initium verecundum est et exorabile, sed ab hoc latius funditur. Non obtinebis ut desinat si incipere permiseris.		Geen ondeugd zonder verdediging ^{5s} : geen ondeugd mist een waardig en vergeeflijk begin, maar van daaruit verspreidt het zich verder. Je zult geen einde verkrijgen als je eenmaal een begin hebt toegelaten.
	Nullum • est vitium ^{1s n} • sine patrocino ^{5s} ,	HOOFDZIN	onpersoonlijk: <u>er</u> is [geen ondeugd]
	nulli ^{3s} non initium ^{1s n • ond} verecundum • predn est et exorabile • predn,	HOOFDZIN	
		nulli	vul aan vitio: aan/voor geen enkele ondeugd
		nulli non	dubbele ontkenning : voor <u>geen</u> [ondeugd/fout is] <u>niet</u> = voor <u>elke</u> [ondeugd/fout is]
		nulli [...] est	voor geen enkele is [...] = geen enkele heeft [...]; nulli = dativus possessivus
		nullum - nulli	herhaling van een tekstelement: anafora
		verecundum	< verecundus, een bijvoeglijk naamwoord; dus geen gerundivum van een of andere werkwoord ook al zie je “-nd-” nevensgeschikt aan de vorige
	sed ab hoc ^{5s} latius ^{BW} funditur ^{indi pr pas} .	HOOFDZIN	verwijst terug naar initium: <i>vanaf dat (begin) = daarna breder</i> ; comparativus van het bijwoord
		ab hoc	wordt het breder gegoten/verspreid = stroomt hij (= de ondeugd) breder uit
		latius	(de vergelijking is met een rivier die zich vertakt)
		latius funditor	

⁴ “Het is natuurlijke dat ...” is consecutief. Wij kunnen dat ook zeggen als “Het is natuurlijk om ... te...”, maar het gebruik van “om te” maakt bijzin niet finaal.

⁵ Bijnsdorp had vertaald: “Geen ondeugd zonder ‘vadermoord’”. Waarschijnlijk was hij in de war met parricidium, *moord op een verwant*. Het woord “patrocidium” bestaat niet.

Non obtinebis ^{indi fut act}	HOOFDZIN "DAN"	samen met bijzin 2 een voorwaardlijke zin (realis van de toekomst)
ut desinat ^{coni pr act}	obtenebis	< obtineo (obtinēre), <i>vasthouden, in bezit krijgen/houden</i> ; hier: <i>voor elkaar krijgen</i>
si incipere ^{inf} permiseris ^{indi fut act}	BIJZIN 1	consecutieve bijwoordelijke bijzin met ut en coniunctivus (zodat)
	BIJZIN 2 "ALS"	tweede bijwoordelijk bijzin; de voorwaarde ("als") van de voorwaardelijke zin
	permiseris	hier een futurum exactum; de vorm kan ook een coniunctivus zijn, maar dat past niet in een voorwaardelijke bijzin
	incipere	aanvullingsinfinitivus

Inbecillus est primo omnis adfectus; deinde ipse se concitat et vires dum procedit parat: excluditur facilius quam expellitur.	In het begin is elke emotie zwak; daarna zweept ze zichzelf op en wint gaandeweg aan kracht: het is makkelijker haar buiten te sluiten dan ervan af te komen.
--	---

Inbecillus ^{predn} est ^{indi pr act} primo ^{BW} omnis ^{m ond} adfectus ^{m ond} , deinde ipse ^{1s ond} se ^{4s} concitat ^{indi pr} et vires ^{4p lijd} dum ^{VW} procedit ^{indi pr act} parat ^{indi pr act} ; excluditur ^{indi pr pas} facilius ^{BW} quam expellitur ^{indi pr pas} .	HOOFDZIN 1 adfectus HOOFDZIN 2A ipse se [concitat] HOOFDZIN 2B BIJZIN HOOFDZIN 2B VERVOLG parat HOOFDZIN 3 facilius BIJZIN	= affectus; het onderwerp; staat dus als laatste in de zin er staat: <i>zelf</i> [=ipse] <i>zweept ze zich</i> [=se] <i>op</i> , in het Nederlands zeggen we dan: <i>ze zweept zichzelf op</i> nevengeschikt aan hoofdzin 2a temporele bijwoordelijke bijzin met dum (<i>terwijl, zolang</i>) < paro (parare), <i>gereedmaken, tot stand brengen, zich verschaffen</i> ; hier dat laatste onderwerp is nog steeds de emotie (adfectus) comparativus van het bijwoord: <i>makkelijker</i> vergelijkende bijwoordelijke bijzin met quam
---	--	---

Quis negat omnes adfectus a quodam quasi naturali fluere principio? Curam nobis nostri natura mandavit, sed huic ubi nimium indulseris, vitium est.	Wie zal ontkennen dat elke emotie voortkomt uit een of ander 'natuurlijk' begin? De natuur gebiedt ons de zorg om ons zelf, maar wanneer je daar te veel aan toegeeft, duikt de ondeugd op.
---	---

Quis ^{1s ond} negat ^{indi pr act} omnes ^{m ond} adfectus ^{4p m} a quodam ^{ACI} quasi naturali ^{5s} fluere ^{ACI} principio ^{5s} ? Curam ^{4s lijd} nobis ^{3p} nostri ^{2s} natura ^{1s f ond} mandavit ^{indi pf act} , sed huic ^{3s} ubi nimium indulseris ^{indi fex act} ,	HOOFDZIN a quodam [...] principio a quodam quasi naturali HOOFDZIN 1 nobis nostri nobis - nostri alliteratie mandavit HOOFDZIN 2 huic [est] BIJZIN ubi indulseris	directe vraag quodam bij principio; <i>uit een of ander begin</i> + ablativus separationis; hier dus niet <i>door</i> , maar <i>vanaf, vanuit</i> letterlijk: <i>[uit] een of ander als het ware natuurlijk [begin]</i> <i>aan ons</i> ; een dativus (dativus objectivi indirecti = meewerkend voorwerp) vanwege mandavit: <i>opdragen aan</i> genitivus objectivus: <i>jegens/voor ons</i> ; bij curam: <i>de zorg voor ons</i> Gezien de context (nobis mandavit) kun je dan vertalen <i>de zorg voor onszelf</i> anafora Misschien meer toeval dan een bewust aangebracht stijlfiguur, maar de zin laat twee soorten alliteratie zien: het beginrijm (n-alliteratie) en een dubbel binnenrijm van de a en de o. Ook de m allitereert zwak met de n. Curam <u>n</u> obis <u>n</u> ostri <u>n</u> atura <u>m</u> andavit Cur <u>a</u> m <u>n</u> obis <u>n</u> ostri <u>n</u> atura <u>m</u> andavit Cur <u>a</u> m <u>n</u> obis <u>n</u> ostri <u>n</u> atura <u>m</u> andavit < mando (mandare), <i>opdragen, toevertrouwen</i> nevengeschikt aan hoofdzin 1 door sed dativus possessivus; huic est = <i>aan deze is = deze heeft</i> ; huic verwijst terug naar curam; je kunt dus huic ^{3s} curae ^{3s} lezen temporele bijwoordelijke bijzin met ubi en een indicativus ubi = <i>zodra</i> ; ubi heeft zowel een temporeel als een conditioneel aspect (zodra = als) < indulgeo (indulgēre), <i>toegeven</i> ; perfectum = indulsus; indulseris = <i>jij zult hebben toegegeven</i> ; qua vorm kan indulseris ook een coniunctivus perfecti zijn, maar dat past niet bij het temporele ubi
---	---	---

vitium^{is n} predn^{est} indi pr act.

HOOFDZIN VERVOLG

huic vitium est

letterlijk: *een/de fout is aan hem (=de zorg) = hij (de zorg)*
heeft een fout

Voluptatem natura necessariis rebus admiscuit, non ut illam peteremus, sed ut ea, sine quibus non possumus vivere, gratiora nobis illius faceret accessio: suo veniat iure, luxuria est.		De natuur heeft met noodzakelijke behoeften genot gemengd, niet om op dat genieten uit te zijn, maar opdat de toevoeging ervan die zaken zonder hetwelk wij niet kunnen leven voor ons wat te veraangename: genot dat op eigen gezag komt is genot-zucht⁶.
Voluptatem^{4s f lijd} natura^{1s ond} necessariis[*] rebus^{3p *} admiscuit^{pf}, non ut illam^{4s f} peteremus^{coni impf pas}, sed ut ea^{4p n lijd}, sine quibus^{5p} non possumus vivere^{inf}, gratiora^{4p n} nobis^{3p mew} illius^{2s} faceret^{coni impf act} accessio^{1s ond}. suo[*] veniat^{coni pr act} iure^{5s *}, luxuria^{1s predn} est^{indi pr act}.	HOOFDZIN non/sed rebus BIJZIN 1 illam peteremus HOOFDZIN VERVOLG BIJZIN 2 ea BIJZIN 3 [sine] quibus vivere BIJZIN 2 VERVOLG gratiora (1) gratiora (2) illius faceret BIJZIN "ALS" veniat suo iure HOOFDZIN	In de hoofdzin zijn de "belangrijkste zaken", namelijk het lijdend voorwerp en het onderwerp voorop geplaatst. Het is wat grammaticaal muggenziften of non en sed, de nevenschikkende voegwoorden bij de hoofdzin of de bijzinnen horen. dativus finalis (<i>tot/voor</i>) finale⁷ bijwoordelijke bijzin; ut = <i>opdat, om te</i> vrouwelijk vanwege voluptatem finaal en verleden tijd: [<i>niet opdat wij deze</i>] <u>zouden</u> zoeken de twee bijzinnen zijn nevenschikt aan de hoofdzin gekoppeld nevenschikt aan bijzin 1; ook een finale bijwoordelijke bijzin; ut = <i>opdat, om te</i> als je "ea" ziet, zonder vooruit te lezen, weet je nog niet of het terugslaat op voluptas ("opdat het genot ...") of dat het het vaak voorkomende "die dingen" (onzijdig meervoud) betekent; hier blijkt het dat laatste te zijn bij bijzin 2; betreffende bijzin antecedent is ea: [<i>die dingen</i>], <i>zonder welke</i> aanvullingsinfinitivus < gratior, <i>lieftlijker, aangenamer</i>, de comparativus van gratus (bijvoeglijk naamwoord), <i>lieftlijk, aangenaam</i>; als je dit woord leest, weet je dat ea onzijdig meervoud is en geen nominativus (of ablativus) vrouwelijk enkelvoud⁸ - in de zin congrueert gratiora wel met ea, maar vormt het geen woordgroep; als je er één woordgroep van maakt, loopt je zin niet want je mist een lijdend voorwerp: "<i>de toevoeging maakt die aangenamere dingen [???]</i>" - dan moet je denken aan een predicatieve vertaling: facio met een dubbele accusativus (<i>iets maken als</i>); <i>van dit</i>, bij accessio, dit = voluptas finaal en verleden tijd: [<i>opdat ...</i>] <i>zou maken</i> Het is misschien wat vreemd om dit als een bijzin te zien, maar bedenk dat dit zinnetje niet zonder "luxuria est" kan. We hebben hier een verkorte voorwaardelijke zin en dit is het "als"-deel. Je kan er "si" (<i>als</i>) bij denken. Het is dan een potentialis van het heden (<i>zou</i>). onderwerp is onbenoemd, maar impliciet voluptas; coniunctivus potentialis <i>op eigen gezag</i> de conclusie ("dan"-deel) van de voorwaardelijke zin; je kan "<i>dan</i>" in de vertaling desgewenst toevoegen
Ergo intrantibus resistamus, quia facilius, ut dixi, non recipiuntur quam exeunt.		Laten wij daarom weerstand bieden bij de ingang omdat je haar gemakkelijker buiten de deur kunt houden dan haar de deur wijzen.
Ergo intrantibus^{3p ppa} resistamus^{coni pr act},	HOOFDZIN intrantibus	< intrans, ppa van intro (intrare), <i>binnengaan</i>; hier zelfstandig gebruikt: <i>aan die mensen/die dingen die binnenkomen</i>, de "<i>binnenkomers</i>" De vraag is wie of wat bedoeld wordt: - Het boek zegt voluptas, <i>het genot</i>, uit de vorige regels. - Ik denk dat de "emoties" (affectus, r. 9) bedoeld zijn. Dan is ook de cirkel rond. Merk ook op dat affectus steeds in

⁶ De vertaling van Bijnsdorp is op twee punten iets aangepast.

⁷ Je kan ook denken aan een consecutieve bijzin: "*niet zodat we het genot zouden zoeken*".

⁸ Als het nominativus vrouwelijk enkelvoud was geweest, had er gratior gestaan. Als het een vrouwelijke ablativus was geweest, had er gratiore gestaan

quia facilius^{BW},

ut dixi^{indi pf},

non recipiuntur^{indi pr pas} quam exeunt^{indi pr act}.

resistamus

BIJZIN 1

facilius

BIJZIN 2

ut dixi

BIJZIN 1 VERVOLG

het meervoud wordt aangeduid, en voluptas steeds in het enkelvoud.

coniunctivus adhortativus

causale bijwoordelijke bijzin met quia en een indicativus

bijwoord in de comparativus

parenthese;

bijna een vaste uitdrukking: *zoals gezegd*; letterlijk: *zoals ik heb gezegd*

twee persoonsvormen nevensgeschikt door quam⁹

⁹ Het is een vraag voor de Nederlandse grammatica experts of met quam nu een nieuwe bijzin begint (omdat er een tweede persoonsvorm staat) of dat "non recipiuntur quam exeunt" één constituent is.

4	'Aliquatenus' inquis 'dolere, aliquatenus timere permitte.' Sed illud 'aliquatenus' longe producitur nec ubi vis accipit finem. Sapienti non sollicito custodire se tutum est, et lacrimas suas et voluptates ubi volet sistet: nobis, quia non est regredi facile, optimum est omnino non progredi.		"Sta toe," zeg jij, "in zekere mate te treuren, in zekere mate bang te zijn." Maar dat "in zekere mate" gaat ver en krijgt zijn einde niet waar jij wilt. Het is veilig voor een wijze dat hij onbekommerd over zichzelf waakt, en hij zal zijn tranen en genoegens tot staan brengen waar hij wil: voor ons is het, omdat het niet gemakkelijk is terug te keren, het beste helemaal niet voort te gaan.
	inquis ^{indi pr act}	HOOFDZIN	de inleiding op de directe rede (jij zegt: "...")
	'Aliquatenus ^{BW} dolere ^{inf} , aliquatenus ^{BW} timere ^{inf} permitte ^{imp} .'	HOOFDZIN DR	directe rede Zo'n zin in de directe rede fungeert grammaticaal als een lijdend voorwerp van de omvattende zin ("inquis" hier). <i>in zekere mate</i> aanvullingsinfinitivus bij permitte parallelisme (a) aliquatenus (b) dolere, (a) aliquatenus (b) timere herhaling van aliquatenus: anafora
		aliquatenus dolere, timere aliquatenus dolere, aliquatenus timere	
	Sed illud [•] 'aliquatenus' ^{1s n • ond} longe ^{BW} producitur ^{indi pr pas}	HOOFDZIN 1 'aliquatenus'	een woord, hier het bijwoord "aliquatenus", wordt als een onzijdig zelfstandig naamwoord opgevat. Daarom congrueert illud ermee.
	nec	illud HOOFDZIN 2 nec	nominativus enkelvoud onzijdig van ille nevengeschikte tweede hoofdzin <i>en niet</i>
	ubi vis ^{indi pr act}	BIJZIN ubi	betrekkelijke bijzin; geen indirecte vraag ("waar wil jij?") bijwoord van plaats (ubi, <i>waar</i> , is de tegenhanger van ibi, <i>daar</i>); betrekkelijk gebruikt; hier dus niet het voegwoord <i>zodra</i> < velle; dus niet de nominativus vis, <i>kracht</i> ¹⁰
	accipit ^{indi pr act} finem ^{4s lijd} .	vis HOOFDZIN 2 VERVOLG finem accipit	letterlijk: <i>zijn einde krijgt = eindigt</i> ; het onderwerp is nog steeds "aliquatenus"
	Sapienti ^{3s mew} non sollicito ^{BW} custodire ^{inf ond} se ^{4s} tutum ^{predn} est ^{pr} ,	HOOFDZIN 1 [non] sollicito custodire se	bijwoord van sollicitus, <i>ongerust, aandachtig</i> ; non sollicito = niet angstig = <i>onbekommerd, zonder aandacht</i> < se custodire, <i>oppassen, over zichzelf waken</i> (letterlijk: " <i>zichzelf bewaken</i> "); hier dat laatste; • dus geen ACI: "[<i>het is veilig</i>] dat hij bewaakt"; in dat geval vat je "se" op als de subjectsaccusativus; de zin zou dan onvolledig zijn want er mist een object, namelijk wat hij dan bewaakt. • custodire is het onderwerp van est: [<i>zichzelf</i>] te bewaken <i>is veilig</i>
	et lacrimas ^{4p • lijd} suas [•] et voluptates ^{4p lijd}	se HOOFDZIN 2 voluptates	object bij custodire meervoud; het staat hier tegenover lacrimas, <i>tranen</i> , dus verdriet en een vertaling die aan die tegenstelling recht doet, is dan <i>genoegen(s)</i> , dus plezier.
	ubi volet ^{indi fut act}	et ... et ... BIJZIN ubi	polysyndeton <i>waar</i> (zie hierboven); dat is natuurlijk niet letterlijk van plaats; het gaat echter mee in alle andere overdrachtelijke betekenissen van letterlijk ruimtelijke betekenissen: tot staan brengen (sistet), einde (finem), ver doorvoeren (longe producitur), ...
	sistet ^{indi fut act} :	volet HOOFDZIN 2 VERVOLG sistet	futurum; in het Nederlands hebben we al een toekomstige tijd in de hoofdzin en dan herhalen we die niet in de bijzin futurum; onderwerp ("hij") is de wijze (sapienti uit de eerste hoofdzin)
	nobis ^{3p mew} ,	HOOFDZIN	

¹⁰ Als je vis als nominativus leest, en dan ook nog ubi als zodra, wordt het iets als "*en niet zodra de kracht het einde krijgt.*" Dat is een nonsens-zin. Een Romein zal het ook niet zo gelezen hebben omdat ubi, *zodra*, meestal een verleden tijd heeft en "ubi vis" ongetwijfeld een soort vaste combinatie was.

quia non est ^{pr} regredi ^{inf ond} facile ^{4s n predn} ,	BIJZIN	bijwoordelijke bijzin die een feit beschrijft (quia + indicativus)
	regredi	passieve infinitivus; regredior is een deponens, dus heeft een actieve betekenis: <i>terugkeren</i>
	facile	niet het bijwoord, maar het onzijdige bijvoeglijke naamwoord (< facilis, <i>gemakkelijk</i>); het is onzijdig omdat een zelfstandig gebruikte infinitivus als onzijdig wordt beschouwd.
	non facile	niet makkelijk = moeilijk; ontkenning van een begrip om nadruk te geven: litotes
optimum ^{4s n predn} est ^{pr} omnino ^{BW} non progredi ^{inf ond} .	HOOFDZIN VERVOLG	
	progredi	zie boven, bij regredi teruggaan – vooruitgaan: tegenstelling
Eleganter mihi videtur Panaetius respondisse adolescentulo cuidam quaerenti an sapiens amaturus esset.		Ik vind dat Panaetius aan een of andere jongeman die vroeg of een wijze verliefd zal worden, fijnzinnig heeft geantwoord.
Eleganter ^{BW} mihi ^{3s} videtur ^{indi pr pas} Panaetius ^{NCI} respondisse ^{NCI} adolescentulo ^{3s • mew} cuidam [•] quaerenti ^{ppa •}	HOOFDZIN	hoofdzin met een NCI; de NCI vormt het onderwerp van videtur. Letterlijk: “ <i>Panaetius-geantwoord-te-hebben schijnt mij fijnzinnig toe</i> ”
	eleganter	hoort bij respondisse; dat blijkt alleen uit de context; mihi videtur [+NCI] betekent letterlijk “ <i>door mij wordt gezien [dat ...]</i> ”; je ziet niet fijnzinnig...
	quaerenti	< quaerens, ppa van quaero (qaerere)
an sapiens ^{1s ond} amaturus ^{1s pfa} esset ^{coni impf act} .	BIJZIN	indirecte vraag bij quaerenti; hier is dus een voorbeeld van een bijzin bij een participium; de bijzin fungeert daarmee als object van het participium
	amaturus esset	een coniunctivus futuri; als je in je rijtjes zoekt, zul je zien dat er geen vormen zijn voor een toekomstige coniuntivus. Als er een nodig was, zoals hier, dan werd deze omschreven met een pfa en esse. Letterlijk: “ <i>dat hij was beminnde te zullen zijn</i> ” = <i>dat hij verliefd zal worden</i> .
	esset	een imperfectum; coniunctivus vanwege de indirecte vraag en een verleden tijd omdat respondisse ook een verleden tijd is; twee opmerkingen nog: • de coniunctivus is er vanwege de indirecte vraag; dus niet vertalen met “zou” of “kan” • de verleden tijd van esset nemen we niet over in het Nederlands; probeer het maar, dat klinkt niet
'De sapiente' inquit 'videbimus: mihi et tibi, qui adhuc a sapiente longe absumus, non est committendum ut incidamus in rem commotam, inpotentem, alteri emancipatam, vitem sibi.		“Wat de wijze betreft,” zei hij, “we zullen zien. Jij en ik, die nog ver van de wijze afstaan, moeten het niet zover laten komen dat wij in een emotionele toestand terechtkomen, onbeheersbaar, aan de ander overgeleverd, verachtelijk voor onszelf.
		In het boek zijn de aanhalingstekens van de directe rede verkeerd geplaatst.
inquit	HOOFDZIN	met daarin een directe rede; die loopt een heel eind door tot het einde van deze tekst.
‘De sapiente videbimus ^{indi fut act} :	HOOFDZIN DR	
	dubbele punt	Wat betreft de Nederlandse interpunctieregels is er geen reden om hier een dubbele punt te plaatsen. Een punt en een nieuwe zin is prima.
	videbimus	denk erbij “postea” (<i>later</i>): “ <i>zullen we later zien</i> ”, maar in het Nederlands kun je “ <i>later</i> ” prima weglaten en dezelfde korte formulering gebruiken: “ <i>we zullen zien</i> ”.
mihi ^{3s} et tibi ^{3s} ,	HOOFDZIN DR	
	mihi, tibi	dativus auctoris bij committendum: letterlijk: “ <i>door mij/jou moet het niet bedreven worden dat ...</i> ” = <i>ik/jij moet het niet zover laten komen dat ...</i>
	mihi et tibi	<i>ik en jij</i> ; in het Nederlands is het erg ongebruikelijk om eerst jezelf te noemen; er is hier geen bijzondere contextuele reden om dat te doen; dus gewoon omdraaien: <i>jij en ik</i>
qui ^{1p ond} adhuc a sapiente ^{5s} longe ^{BW} absumus ^{indi pr act} ,	BIJZIN DR	betrekkelijke bijzin
	qui / absumus	merk op dat qui het onderwerp is (nominativus meervoud) en de persoonsvorm niet in de 3 ^e persoon maar in de 1 ^e persoon staat. Die “wij”-vorm zie je niet in de vertaling terug.

non est^{indi pr act} committendum^{3s n gdivum}	longe HOOFDZIN DR VERVOLG committendum	bijwoord; dus geen congruentie zoeken met sapiente; “een verre wijze” zou “sapiente longo” zijn (wat dat ook moge betekenen...)
ut incidamus^{con i pr act} in rem^{4s f} • commotam[*], inpotentem[*], alteri^{3s} emancipatam[*], vilem[*] sibi^{3s}.	BIJZIN commotam, inpotentem, ... commotam, inpotentem, ... alteri emancipatam, vilem sibi sibi alteri - sibi	consecutieve bijwoordelijke bijzin met ut + coniunctivus (zodat) alle vier bijvoeglijke naamwoorden beschrijven rem, de situatie/toestand, en niet “mihi” of “tibi”, de personen die in die situatie/toestand terecht zouden komen. Dat wringt semantisch in het Nederlands waar we zeggen dat jijzelf <u>als gevolg van</u> de situatie/toestand die vier kwalificaties ervaart. Zeker bij impotens dat “zonder zelfbeheersing” betekent en niet onbeheersbaar: de situatie is niet zonder zelfbeheersing, jij bent het en wel als gevolg van de situatie. opsomming van vier elementen zonder voegwoorden: asyndeton Je kunt in de vier kwalificaties ook met wat fantasie een climax zien. chiasme (a) alteri (b) emancipatam, (b) vilem (a) sibi <i>zichzelf</i>; in het Nederlands moet je er <i>onzelf</i> van maken tegenstelling
Sive enim nos respicit, humanitate eius inretimur¹¹, sive contempsit, superbia accendimur. Aequae facilitas amoris quam difficultas nocet: facilitate capimur, cum difficultate certamus.		Of wij worden immers, als zij naar ons omkijkt, verstrikt in haar vriendelijkheid, of wij worden, als zij ons heeft afgewezen, ontstoken door onze trots. De toegevendheid van de liefde schaaft net zo als haar onhandelbaarheid. Wij worden gepakt door de toegevendheid, met de onhandelbaarheid strijden we.
Sive enim^{BW} nos^{4p lijd} respicit^{indi pr act},	BIJZIN 1 “ALS”	samen met het inretimur deel een voorwaardelijke zin (als-dan”); dit is de voorwaarde (als-deel); gevolgd door een tweede nevengeschikte als-dan-zin ingeleid door de volgende sive;
	sive	• of <i>indien</i> ; het woord leidt dus én een voorwaarde in (het “als”-deel” van sive) én zet, met de tweede sive, twee zinnen naast elkaar (het “of”-deel van de sive’s) • in het Nederlands moeten we beetje schuiven met de woorden “als” en “of” en, als je twee keer het woordje “of” wilt gebruiken, letten op de volgorde van de persoonsvorm en het onderwerp: <i>wij worden</i>, en niet <i>worden wij</i> • bovendien moeten we in het Nederlands het woordje enim, <i>immers</i>, naar de hoofdzin verschuiven
humanitate^{5s} eius^{2s} inretimur^{indi pr pas},	sive ... sive ... HOOFDZIN 2 “DAN” eius	anafora De bedoeling is te verwijzen naar de “geliefde”, op wie de wijze dan verliefd is geworden. Aangenomen dat in de Romeinse tijd alleen mannen wijzen konden zijn, hebben we het dus over een “haar”.
sive contempsit^{indi pf act},	BIJZIN 2 “ALS” contempsit respicit, contempsit	voorwaarde van het nevengeschikte deel let op: hier een perfectum en niet, zoals respicit een praesens twee werkwoorden die een menselijke handeling beschrijven en aan een abstractie (amor) worden toegekend:
superbia^{5s} accendimur^{indi pr pas}.	HOOFDZIN 2 “DAN”	personificatie
Aequae^{BW} facilitas^{1s ond} amoris^{2s} quam difficultas^{1s} nocet^{indi pr act}:	superbia HOOFDZIN facilitas	ablativus causae met een vergelijking (aequae ... quam, <i>net zo ... als</i>) quam = <i>dan</i>; maar in het Nederlands gebruiken we, in een vergelijking, alleen “dan” bij een ongelijkheid (bijv. groter dan); bij een gelijkheid, zoals hier, gebruiken we “als” <i>vriendelijkheid, toegevendheid</i>

¹¹ De Reynolds uitgave uit 1965 geeft “inritamur”: *worden wij [door haar hoogmoed] uitgedaagd*

facilitate^{5s} capimur^{indi pr pas},
cum^{yz} difficultate^{5s} certamus^{indi pr act}.

difficultas

HOOFDZIN 1

HOOFDZIN 2

*onhandelbaarheid*¹²

¹² De vertalingen van het woord “difficultas” in “facilitas amoris quam difficultas” lopen nogal uiteen. De werkvertaling in het boek is “de toegevendheid van de liefde [doet evenveel kwaad] als de onhandelbaarheid”. Graver vertaalt: “An easy love affair [is as harmful as] one fraught [= tot stand gebracht] with difficulty. En Bijnsdorp vertaalt “Een beantwoorde verliefdheid [schaadt net zo veel als] een afgewezen.”

Itaque conscii nobis inbecillitatis nostrae quiescamus; nec vino infirmum animum committamus nec formae nec adulationi nec ullis rebus blande trahentibus. ¹		Dus laten we, ons bewust van onze zwakheid, ons rustig houden; laten we onze zwakke geest niet overgeven aan wijn, niet aan schoonheid, niet aan vleierij en niet aan welke zaken dan ook die ons verleidelijk aantrekken.	
Itaque conscii ^{1p} nobis ^{3p} inbecillitatis ^{2s} • nostrae [•] quiescamus ^{coni pr act,}	HOOFDZIN	conscii nobis	< conscius sibi [+gen], letterlijk “bewust aan zichzelf [van]” = zich bewust [van]
nec vino ^{3s} infirmum [•] animum ^{4s} • committamus ^{coni pr act} nec formae ^{3s} nec adulationi ^{3s} nec ullis ^{••} rebus ^{3p} •• blande ^{BW} trahentibus ^{ppa} ••. ¹	HOOFDZIN	ullis rebus nec (4x)	• een op zich simpele structuur: persoonsvorm + onderwerp (committamus, laten wij [niet] overgeven) en lijdend voorwerp (infirmum animum, de zwakke geest) • maar omgeven door een viertal zaken waaraan we onze geest niet moeten overgeven, met in de vierde als een climax een langere formulering met een ppa meervoud: welke zaken dan ook ¹³ polysyndeton, anafora

¹³ Als je vertaalt “enige zaken” zeg je in het Nederlands iets anders dan wat er in het Latijn staat. “Enige zaak” betekent “welke zaak dan ook” en in deze betekenis heeft “enig” geen meervoud. “Enige zaken” betekent “enkele zaken”, “een paar zaken”.

6	Quod Panaetius de amore quaerenti respondit, hoc ego de omnibus adfectibus dico: quantum possumus nos a lubrico recedamus; in sicco quoque parum fortiter stamus.		Wat Panaetius antwoordde aan hem die over de liefde vroeg, dat zeg ik over alle hartstochten: laten we ons zoveel mogelijk terugtrekken van het gladde pad; ook op het droge staan wij te weinig stevig.
	Quod ^{4s n lijd} Panaetius ^{ond} (de amore ^{5s} quaerenti ^{ppa 3s mew}) respondit ^{indi pf act} ,	BIJZIN	vooropgeplaatste betrekkelijke bijzin bij hoc (wat ..., dat ...)
		respondit quaerenti	perfectum; het praesens zou respondet zijn < quaerens, zelfstandig gebruikt ppa: <i>de vragende</i> = <i>hij die vraagt</i> ; omdat respondit een verleden tijd is, vertaal je het tegenwoordig deelwoord ook met een verleden tijd: <i>hij die vroeg</i>
	hoc ^{4s n lijd} ego ^{ond} de omnibus* adfectibus ^{5p} dico ^{indi pr act} : quantum ^{BW} possumus ^{indi pr act}	HOOFDZIN BIJZIN	grammaticaal een bijzin, want het heeft een eigen persoonsvorm, maar tussenvoegsels zoals "zoveel ik kan" zijn meer een standaard frase in de hoofdzin
	nos ^{4p} a lubrico ^{5s} recedamus ^{coni pr act} ;	HOOFDZIN lubrico	< lubricus, <i>glad, glibberig</i> ; zelfstandig gebruikt: " <i>het gladde</i> " In het Nederlands moet je er wel wat bijzetten.
	in sicco ^{5s} quoque ^{BW} parum ^{BW} fortiter ^{BW} stamus ^{indi pr act} .	recedamus HOOFDZIN sicco lubrico - sicco parum fortiter	adhortativus < siccus, <i>droge</i> ; ook zelfstandig gebruikt: <i>het droge</i> ; dat kunnen we in het Nederlands ook wel zo zeggen tegenstelling litotes
7	Occurres hoc loco mihi illa publica contra Stoicos voce: 'nimis magna promittitis, nimis dura praecipitis. Nos homunciones sumus; omnia nobis negare non possumus. Dolebimus, sed parum; concupiscemus, sed temperate; irascemur, sed placabimur.'		Jij zult mij op dit punt confronteren met dat algemene weerwoord tegen de Stoicijnen: "Jullie beloven te grote zaken, jullie schrijven te moeilijke dingen voor. Wij zijn kleine mensjes; wij kunnen ons niet alles onzeggen. Wij zullen treuren, maar te weinig; wij zullen verlangen, maar met mate; wij zullen kwaad worden, maar gekalmeerd worden."
	Occurres ^{indi fut act} hoc* loco ^{5s} mihi ^{3s} illa** publica** contra Stoicos ^{4p} voce ^{5s} **:	HOOFDZIN	
		occurres	< occurro (occurrere), <i>tegemoet komen, tegenkomen</i> , ook: <i>tegenwerpen maken</i> ;
		hoc loco	ablatus loci; letterlijk: <i>op deze plaats</i> ; maar je kan het ook overdrachtelijk vertalen: <i>op dit punt</i>
		mihi	occurres mihi: " <i>aan mij tegenwerpen maken</i> " = <i>mij confronteren</i> ; niet vertalen met "[je zult] mij tegenkomen"; dat zou "occurres me" zijn
		illa publica	bij voce
		voce	enkelvoud; maar er volgen een heel aantal uitspraken; goed Nederlands vereist dat je dan een meervoud vertaalt (" <i>uitspraken</i> "); maar je kan ook een woord zoeken dat het aspect "tegen" (contra, ob in <i>occurres</i>) echoot, bijvoorbeeld <i>weerwoord</i> ; dat woord kan wel gevolgd worden door meerdere uitlatingen
	'nimis magna ^{4p n} promittitis ^{indi pr act} ,	HOOFDZIN 1 DR magna	begin van de directe rede; dit zijn dus die uitspraken (voce) onzijdig meervoud: <i>grote zaken</i>
	nimis dura ^{4p n} praecipitis ^{indi pr act} .	HOOFDZIN 2 DR dura	onzijdig meervoud: <i>harde/moeilijke zaken</i>
		nimis ... nimis ...	anafora
	Nos ^{ond} homunciones ^{1p predn} sumus ^{indi pr act} ;	HOOFDZIN 1 DR homunciones	naamwoordelijk deel van het gezegde
	omnia ^{4p n lijd} nobis ^{3p mew} negare ^{inf} non possumus ^{indi pr act} .	HOOFDZIN 2 DR omnia negare	object bij negare aanvullingsinfinitivus bij possumus; intransitief: <i>nee zeggen</i> , transitief: <i>ontzeggen, afslaan</i> ; +dat = <i>aan</i> ; hier, met omnia, het laatste: " <i>aan ons(zelf) onzeggen</i> " = <i>onzelf onzeggen</i>
	Dolebimus ^{indi fut act} , sed parum ^{BW} ;	HOOFDZIN 1 DR parum	het woordenboek geeft " <i>te weinig</i> "; toch wordt er in de drie geraadpleegde vertalingen gewoon " <i>weinig</i> " vertaald

concupiscemus^{indi fut act}, sed temperate^{BW};
irascemur^{indi fut pas}, sed placabimur^{indi fut pas}.¹

HOOFDZIN 2 DR

HOOFDZIN 3 DR

irascemur

placabimur

deze 3 zinnen

< irascor (irasci), *kwaad worden* (niet: *kwaad zijn*); een deponens, dus met een actieve vertaling
< placo (placare); géén deponens, dus hier wél passief vertalen
geen voegwoorden: **asyndeton**
steeds beginnend met sed: **anafora**
zelfde structuur (A, sed B): **parallelisme**

8

Scis quare non possumus ista? Quia nos posse non credimus. Immo mehercules aliud est in re: vitia nostra quia amamus defendimus et malumus excusare illa quam excutere.

Weet je waarom wij deze zaken niet kunnen? Omdat we niet geloven dat we het kunnen. Ja, bij Hercules, het ligt anders: omdat we van onze tekortkomingen houden, verdedigen we die en we willen ons liever verontschuldigen voor die tekortkomingen dan dat we ze willen afschudden.

Scis^{indi pr act}

quare non possumus^{coni pr act} ista^{4p n?}

HOOFDZIN

BIJZIN

Een directe vraag.

afhankelijke vraag; dus in de directe vraag (scis?) zit een afhankelijke vraag (quare ...).

Quia nos^{ACI} posse^{ACI} non credimus^{indi pr act}.

possumus

BIJZIN

coniunctivus vanwege de afhankelijke vraag

een bijzin zonder een hoofdzin; die is “verondersteld” en zou iets kunnen zijn als “Non possumus [quia ...]” (“Wij kunnen het niet [omdat ...]”)

non

let op dat je non bij credimus trekt en niet bij kunnen:

- goed: *wij geloven niet dat we het kunnen*
- niet goed: *wij geloven dat we het niet kunnen*

Immo^{BW} mehercules aliud^{1s n} est^{indi pr act} in re^{5s}.

HOOFDZIN

immo

versterkend: “ja, ...” of iets van dien aard

mehercules

een krachtterm, dus ook versterkend

vitia^{4p n} • lijd^{4p} nostra^{*} quia amamus^{indi pr act}

BIJZIN

vooropgeplaatste bijwoordelijke bijzin

vitia

< vitium, *fout*, *tekortkoming*¹⁴

defendimus^{indi pr act} et

HOOFDZIN

malumus^{indi pr act} excusare^{inf} illa^{4p lijd} quam excutere^{inf}.

HOOFDZIN

excusare, excutere

aanvullingsinfinitivus bij malumus

malumus

In het Nederlands moeten we een beetje rommelen met de zinsstructuur omdat *verontschuldigen* een bepaling vraagt (“voor ...”) en *afschudden* een lijdend voorwerp. De Latijnse structuur volgen gaat niet: “*wij willen liever hen verontschuldigen dan afschudden*” is wel goed Nederlands maar betekent wat anders.

Satis natura homini dedit roboris, si illo utamur, si vires nostras colligamus ac totas pro nobis, certe non contra nos concitemus. Nolle in causa est, non posse praetenditur. Vale.

De natuur heeft de mens voldoende kracht gegeven. Als we die eens zouden gebruiken, als we onze krachten zouden bundelen en ze helemaal in zouden zetten voor ons, in ieder geval niet tegen ons! Niet willen is de schuldige, we doen het voorkomen dat het niet kunnen is. Gegroet.

Satis^{hy} natura^{1s ond} homini^{3s mew} dedit^{indi pf act} roboris^{2s hy},

HOOFDZIN

satis roboris

met een hyperbaton

letterlijk: “*voldoende van kracht*” = *voldoende kracht*; genitivus partitivus

si illo^{5s} utamur^{coni pr pas},

HOOFDZIN 1¹⁵

een voorwaardelijke zin (als-dan zin) waarbij alleen de voorwaarde (“als”) er is en de conclusie (“dan”) weggelaten is en verondersteld wordt; je kan er iets bij bedenken als “... *dan komt alles goed*.” De zin wordt dan een soort wens: “Och als nu eens ...”

De coniunctivus is een potentialis van het heden: “als we het zouden doen, [dan ...]” Of het feitelijk gebeurt of niet blijft in het midden. Maar, nogmaals, die potentialis ligt heel dicht tegen een wens aan.

utamur

coniunctivus vanwege de wens

illo

utamur < utor (uti), *gebruiken*; utor is een deponens

een ablativus vanwege utor: utor + abl = iets gebruiken

¹⁴ Verderop staat excutere, *afschudden* en dat slaat op vitia. Je kunt dan vitium beter met tekortkoming vertalen. Een fout kun je niet afschudden want de fout is al gebeurd. Een tekortkoming kun je “afschudden” in de zin van jezelf verbeteren.

¹⁵ Het is aan de grammaticale experts of je dit nu een hoofdzin moet noemen, hoewel-ie met een voegwoord begint, of een bijzin bij een niet bestaande hoofdzin. Het is in ieder geval een onafhankelijke zin.

si vires^{4p f • lijd} nostras* colligamus^{coni pr act}

ac totas* pro nobis^{5p}, certe non contra nos^{4p}
concitemus^{coni pr act}.

Nolle^{inf ond} in causa est^{indi pr act},

(non posse^{inf ond}) praetenditur^{indi pr pas}.

Vale.

HOOFDZIN 2

si ... si ...

HOOFDZIN 3

totas

HOOFDZIN

nolle

in causa est

HOOFDZIN

non posse

HOOFDZIN

ook een wens

anafora

< totus, *geheel, elk*; niet vertalen met “*alle [krachten]*”, maar met *in z’n geheel, geheel en al*

de infinitivus fungeert als het onderwerp van est
causa heeft hier de betekenis van *verantwoordelijkheid, schuld*; in causa esse = *de verantwoordelijkheid dragen*

fungeert als het onderwerp van praetenditur

SENECA GROET ZIJN DIERBARE LUCILIUS.

[1] Of het beter is matige emoties te hebben of helemaal geen, naar het antwoord daarop is al vaak gezocht. Wij (Stoïci) bestrijden ze, de Peripatetici matigen ze. Ik voor mij zie niet in hoe matiging van een ziekte heilzaam of nuttig zou kunnen zijn. Wees maar niet bang, ik wil je niets afpakken van datgene wat je je niet wilt ontfeggen. Ik zal me welwillend en inschikkelijk opstellen tegenover wat je nastreeft en wat je ofwel noodzakelijk acht om te leven of nuttig of aangenaam: ondeugd wil ik uitroeien. Want terwijl ik je verbied te begeren, zal ik je toestaan te willen, zodat je dezelfde dingen zonder onrust kunt doen en je weloverwogen de eigenlijke genoegens proeft. Die vallen jou immers meer ten deel als als je hun meester bent dan hun slaaf.

[2] 'Maar het is toch natuurlijk', hoor ik je zeggen, 'dat ik het gemis van een vriend als een kwelling beleef? Laat tranen die zo terecht opkomen in hun recht. Het is toch natuurlijk om geraakt te worden door de meningen in je omgeving en te treuren bij tegenslagen: waarom sta je mij die zo eervolle vrees voor een slechte reputatie niet toe?' Geen ondeugd zonder 'vadermoord': geen ondeugd mist een waardig en vergeeflijk begin, maar van daaruit verspreidt het zich verder. Je zult geen einde verkrijgen als je eenmaal een begin hebt toegelaten.

[3] In het begin is elke emotie zwak; daarna zweept ze zichzelf op en wint gaandeweg aan kracht: het is makkelijker haar buiten te sluiten dan ervan af te komen. Wie zal ontkennen dat elke emotie voortkomt uit een of ander 'natuurlijk' begin? De natuur gebiedt ons de zorg om ons zelf, maar wanneer je daar te veel aan toegeeft, duikt de ondeugd op. De natuur heeft met noodzakelijke behoeften genot gemengd, niet om op dat genieten uit te zijn, maar om de toegang tot datgene zonder hetwelk wij niet kunnen leven voor ons wat te veraangemen: genot dat om haar zelfs wil komt is genot-zucht. Laten wij daarom weerstand bieden bij de ingang omdat je haar gemakkelijker buiten de deur kunt houden dan haar de deur wijzen.

[4] 'Binnen zekere grenzen', zul je zeggen, 'binnen zekere grenzen moet je smart en vrees toch gedogen'. Nou, dat 'binnen zekere grenzen' blijft al gauw hangen en duldt geen einde als het eenmaal op krachten komt. Voor een wijze is het veilig zich niet angstvallig onder controle te houden: hij zal zijn tranen en genietingen in toom houden zodra hij dat wil. Voor ons is het 't beste geen stap vooruit te doen omdat een stap terug niet eenvoudig is.

[5] Een gevat antwoord lijkt mij Panaetius te hebben gegeven aan 'n knaap die hem vroeg of een wijze verliefd mag worden. 'Over de wijze zullen we het nog wel hebben', was zijn weerwoord, 'maar ik en jij, die nog zo ver van de wijze af staan mogen ons niet toestaan om ons in zo'n onstuimig avontuur te storten waarin je machteloos bent, gegijzeld door een ander en nietig voor jezelf. Als zij ons namelijk accepteert, worden wij geprikkeld door haar meegaandheid, als zij ons veracht worden wij door haar arrogantie uitgedaagd. Een beantwoorde verliefdheid schaadt net zo veel als een afgewezen: door beantwoording worden wij verstrikt, met afwijzing gaan we de strijd aan. Laten we ons daarom, bewust van onze zwakte, rustig houden; laten wij onze zwakke wil noch aan wijn toevertrouwen noch aan schoonheid noch aan vleierij noch aan wat maar ons door zijn verleidelijkheid probeert mee te slepen.

[6] Wat Panaetius antwoordde aan degene die hem over de liefde ondervroeg zeg ik over alle emoties: laten we ons zo ver mogelijk van dat glibberige traject terugtrekken; zelfs op het droge kunnen wij ons amper staande houden.

[7] Je zult me op dit punt wel wel die algemene tegenwerping tegen de Stoïcijnen voorhouden: 'Jullie beloven reusachtig goeds maar met reusachtige voorschriften. Wij zijn maar nietige mensjes; we kunnen ons niet alles ontfeggen. Dan maar treuren, maar een beetje; dan maar genieten, maar met mate; dan maar kwaad zijn, maar wel vrede sluiten.'

[8] Weet je waarom we dat niet kunnen? Omdat we niet geloven dat we dat kunnen. Werkelijk waar, het ligt anders: wij verdedigen onze tekorten omdat we er gek op zijn en willen ze liever ontzien dan ervan afzien. De natuur heeft de mens genoeg kracht geschonken; als we daar maar gebruik van maken, als we alles op alles zetten in ons belang, in ieder geval niet tegen ons belang. Niet willen is in het spel terwijl niet kunnen als dekmantel gebruikt wordt.

Het ga je goed.